

„Zengj, hol minden üres...”

OLÁH JÁNOS ÉLETMŰVÉNEK
KRITIKAI FOGADTATÁSA
(1972–2019)

Széphalom Könyvműhely

Oláh János breviáriuma

Pósa Zoltán
(1948, Debrecen)
író, költő, Budapesten él,
József Attila-díjas

„Zengj, hol minden üres”. Oláh János életművének
kritikai fogadtatása (1972–2019). Szerk. Stampler
Ábel, Széphalom Könyvműhely, 2019.

„Rólam, az én írásaimról az irodalomtörténet nem vesz tudomást, sem a Kilencek tagjaként, sem egyébként nem tart számon”. Ezzel az idézettel kezdődik e kivételes műgonddal elkészített könyv. Oláh János breviáriumát Stampler Ábel irodalomtörténész állította össze és látta el előtanulmánnyal, szerkesztésében Mezey Katalin, Bíró Gergely és Fehér István működtek közre. A kötet a Babérkoszorús, József Attila-díjas költőről, íróról, drámaíróról, a Kilencek költőcsoport ikonikus képviselőjéről, 1994–2016-ig a Magyar Napló folyóirat és könyvkiadó főszerkesztőjéről készült tanulmányok, esszék, kritikák egyberostálásával, önéletrajzzal, névmutatóval, tüzetes bibliográfiával kiegészítve nyújt árnyalt és teljességre törekvő képet.

A műfaji csoportba szervezett és időrendbe sorolt átfogó tanulmányok kaleidoszkópjából élénk tárul egy kiemelkedő esztétikai kvalitásokat felmutató életmű és a *modus vivendi* jegyében kiteljesedett életút, mások mellett Rózsa Endre, Vasy Géza, Bertha Zoltán, Pécsi Györgyi, Jánosi Zoltán, Kodolányi Gyula tollából. Az 1942-ben Nagyberkiben született, falusi mun-

kás szülőktől származó költő-író hároméves korától Soroksáron nevelkedett. Így egyszerre formálta érzékeny alkotóvá a nagyberki archaikus népi életmód és az akkor még önálló Soroksár félig munkás, félig paraszt-polgári kultúrája. Oláh János életében és költészetében meghatározó fordulópontot jelentett az *Elérhetetlen föld* című emblemikus antológia viszontagságos, 1969-es első megjelenése. E versgyűjteménnyel egy alomból, a budapesti bölcsészkar kollégiumából csoportosan eredt útnak kilenc alkotó, akik mind a magyar irodalom jelentős képviselőjévé váltak a Kilencek költőcsoport tagjaiként: Mezey Katalin, Győri László, Kiss Benedek, Konczek József, Kovács István, Oláh János, Péntek Imre, Rózsa Endre, Utassy József. Oláh Jánosnak és társainak öntörvényű, eredeti életművét rokonítja egyrészt a magyar nemzet sorskérdései iránti elkötelezettség, másrészt, hogy már nemcsak a létező, hanem az eszmei szocializmus iránti nosztalgiákkal is leszámoltak. A kötet címadó költeménye, az *Elérhetetlen föld* Oláh János alkotása. Vasy Géza Oláh János költészete című tanulmányát idézve „Az elérhetetlen föld az emlékezés és az azo-

nosulás verse is egyszerre, összeköti a gyermekkor elsüllyedő, de még eleven élményvilágát a férfikor lehetséges élményeivel, s nem megtagad, hanem az örökké áramló történelmi-természeti időfolyamban a folytathatóságot hirdeti”. Sorolva a breviárium írásában elemzett versköteteket (*Fordulópont*, 1972; *Jel*, 1981; *Selected poems*, 1990; *Nagyító fény*, 1959–1991; *Por és hamu*, 2002; *Belső tükör*, 2014), kiderül, hogy Oláh Jánost számkivetettként kezelte először a hatalom, majd a magát csalhatatlannak kikiáltó liberális szakmai kánon is. A teljesség igénye nélkül kiemelve néhány kritikaszertőt is: Alföldy Jenő, Angyal János, Bene Zoltán, Ircsik Vilmos, Kontra Ferenc, Kovács István, Laczkó András, Lajtós Nóra, Mórocz Gábor, Nagy Gábor, Péntek Imre, Papp István Géza, Vitéz Ferenc és mások munkáinak ezerszínű tükörcsarnokából föltárul Oláh költészetének szinte mindenki által emlegetett archaizáló és bukolikus aurája.

A prózaelemző dolgozatok (G. Komoróczy Emőke, Kovács István, Mezey Katalin) kaleidoszkópjából kitűnik, hogy az „ajrópéerségre” szüntelenül hivatkozó, kizárólagos álszakmai kánon agyonhallgatta, vagy kicsinyelni próbálta, hogy az Oláh János-regénytrilógia (*Közel*, 1977; *Visszatérés*, 1979; *Az örült*, 1983), valamint a gazdag novellisztika (*Az örvényes partján*, 1988; *Vérszerződés*, 2001; *Száműzött történetek*, 2011; *Csókold meg a csizmám*, 2017) a késő modern prózairodalom alapműveit tartalmazza. G. Komoróczy Emőke *Ha magadba nézel, másokra ismersz, ha másokra figyelsz, elveszted magad* című munkájában ezt ki is mondja: „Oláh János 70/80-as években megjelent regényciklusát (*Közel*, 1977; *Visszatérés*, 1979; *Az örült*, 1983), sem fogadta osztatlan elismerés – pedig ez is ’úttörő’ vállalkozás volt a maga nemében. A magyar

próza radikális megújulásának küszöbén (Spiró György s a ’Péterek’ – Dobai, Esterházy, Hajnóczy, Nádas – debütálása előtt!), az ’első fecskék’ között tarthatjuk számon az ő munkáit is.”

Oláh János drámáiról (*Kenyérpusztítók, Utazás, A mi lányunk. Színművek és hangjátékok*, 1993) Jánosi Zoltán, Oláh János monográfusa írt tanulmányt „Legyen a rabszolgám” címmel. A dolgozat teljes képet nyújt az opusok egyszerre abszurd és valóságű költőiségéről, kitérve a darabok színpadi kálváriautjára is. Többek között arra is emlékeztet, hogy Bényei József, a debreceni Csokonai Színház igazgatója a hetvenes években műsorra tűzte *A mi lányunkat*, ám Siklós Olga és Szabó Magda megakadályozták az előadást. E művet 2005-ben *Európai völegény* címmel, nagy sikerrel mutatta be Bucz Hunor legendás Térszínháza.

A lehetetlent megkísérelve, összegzés helyett idézném Kodolányi Gyula *Oláh Jánosról háromszor* című dolgozatának találó mondatát: „Oláh János egyike a sajnos keveseknek, aki az új történelmi helyzet lehetőségeit felismerte. Most meg lehet mutatni leplezetlenül a kommunista diktatúra éveinek elmondhatatlan történeteit.” Oláh János ezt minden műfajban megírta 1990 előtt, és tette ugyanezt haláláig. Szót ejtenék végül a „Zengj, hol minden üres” cím telitalálatáról is, ami magában foglalja a kötet legfontosabb üzenetét. Miközben a régiú kánonok a kádárizmus és a liberalizmus üzenetmentes vákuumát erőszakolnák ránk, az Oláh Jánoshoz hasonló igazi tehetségek az örökérvényű és halhatatlan költészet zengésével töltik be a rémisztő újkori világ infernalis ürességét.

Pósa Zoltán